ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI

E-ISSN: 2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.29228/cukar.53950>

Altıkulaç Demirdağ, R. (2021). Çocuk edebiyatı ve tarih ilişkisi bağlamında Mavisel Yener'in Piri Reis ve Göbeklitepe'deki Sır romanının incelenmesi. *Çukurova Araştırmaları*, 7(3), 481-487.

CİLT 7, SAYI 3, KIŞ 2021, s. 481-487

ÇOCUK EDEBİYATI VE TARİH İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MAVİSEL YENER'İN PİRİ REİS VE GÖBEKLİTEPE'DEKİ SİR ROMANININ İNCELENMESİ¹

"Kendi doğumundan önce olanları bilmeyen, sürekli çocuk kalmaya mahkumdur." Cicero

Refika ALTIKULAÇ DEMİRDAĞ²

Öz

Çocuk edebiyatı eserlerinde tarihî olay, dönem ya da şahısların kullanımı konusunda genel olarak olumlu bir tutum gözlemlenmektedir. Çocuğun edebiyat sayesinde geçmiş ve gelecek arasında tüm zamanlarda mecazî anlamda seyahat edebilmesi, böylece dünyayı ve yaşamı daha iyi anlaması beklenir. Çocuklar için yazılmış tarihi konu alan edebî anlatılarda kültürün didaktik bir tutumla aktarılması ve eserin sanatsal yönünün ihmal edilmesi riski vardır. Bu nedenle eserin öncelikle çocuğu eğlendirmesi gerektiği yönündeki ilkenin kimi zaman öğreticilik kaygısıyla geri plana itildiği söylenebilir.

Tarih ve edebiyat ilişkisinde hedef kitle çocuklar olunca, tutumun daha didaktik olmasının beklenmesi genellikle olağan karşılanan bir durumdur. Oysa postmodern dönem de dahil olmak üzere edebiyat-tarih ilişkisi pek çok açıdan yeniden irdelenip kuramsal açıdan çeşitli şekillerde değerlendiriliyor olmasına rağmen, çocuk edebiyatı bağlamında nasıl ele alındığı hakkında yapılması gereken analizler ihmal edilmekte, sadece olumlu yönünün vurgulanması ile yetinilmektedir. Bu çalışmada, çocuk edebiyatı ve tarih ilişkisi Mavisel Yener'in Piri Reis ve Göbeklitepe'deki Sır adlı biyografik eseri örnek gösterilerek değerlendirilmiş, çocuk edebiyatının çocuğu sanat eseriyle karşılaştırırken eğlendirmek amacının tarihle ilişkili edebiyata nasıl yansıtılabileceği konusu tartışılmıştır. Mavisel Yener'in kitabında, edebî eserin sanatsal değeri ile eğitime misyonu arasında kurduğu ilişki incelenmiştir. Böylece çocuk edebiyatının eğitime ve eğlendirme arasındaki konumu hakkında bir örnek çalışma yapılarak doğruluğu tartışılmaksızın kabul edilen eğitime misyonu tartışmaya açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, tarih, Piri Reis ve Göbeklitepe'deki Sır

¹ Bu çalışmada; "2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri'nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur."

² Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, raltikulac@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-6143-1985>

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 24.10.2021

Accepted/Kabul: 22.11.2021

Published/Yayın: 21.12.2021

AN INVESTIGATION OF MAVİSEL YENER'S PİRİ REİS VE GÖBEKLİTEPE'DEKİ SIR IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN'S LITERATURE AND HISTORY

Abstract

In children's literature, the use of historical events, periods or persons is generally considered positively. It is expected that the child will be able to travel metaphorically between the past and the future through literature at all times, hence better understanding in children about the world and life is expected. the risks are involved in the cultural transfer conveyed in a didactic manner and neglecting the artistic aspect in literary narratives about history for children. For this reason, the principle that the work should primarily entertain the child can be moved into the background from time to time with the anxiety of teaching.

As young readers are the target audience in the relationship between history and literature, it can be mentioned that the author's attitude is expected to be more didactic. The use of history in literature is re-examined in many ways and discussed as one of the important subjects of literature by researchers. However, in the context of children's literature, this subject is neglected and only the positive aspect is emphasized. In this study, the relationship between children's literature and history is evaluated by showing Mavisel Yener's biographical work Piri Reis ve Göbeklitepe'deki Sır as an example. It discusses how the aim of children's literature to entertain the child can be reflected in literature related to history. In Mavisel Yener's book, the relationship between the artistic value of a literary work and its educational mission has been examined. Thus, demonstration of the educational mission taken granted was opened to discuss by making a sample study about the position of children's literature between education and entertainment.

Keywords: Children literature, history, Piri Reis ve Göbeklitepe'deki Sır

GİRİŞ

Çocuk edebiyatının kapsam ve tanımının başlangıçtan günümüze kadar tartışmalı bir zeminde sürekli bir değişim ve dönüşüme uğradığı söylenebilir. Batı'da ilk eserlerin çocuğu eğitmeye yönelik alfabe ya da ahlâk kitapları olması bu türde eserlerin öncelikle çocukları eğitmesi gerektiği yönünde bir algı oluşmasına neden olmuştur. John Locke ile birlikte Batı'nın çocuğa ve çocuk eğitimine bakışındaki farklılaşma öncelikle çocuğun zevk almak için okuması gerektiği yönünde bir düşüncenin olgunlaşmasına zemin hazırlamıştır. John Locke, çocukların bilgiden ziyade zihin ve erdem konularında eğitilmesi gerektiğine dikkat çeker (Locke, 2004). Bu tutum, çocuğun edebiyat yoluyla eğitilmesi beklentisinin terk edilerek çocuğun okuduklarından keyif alması yolunda bir anlayışın benimsenmesini sağlayarak, Batı edebiyatında bu yönde eserlerin kaleme alınmasını olanaklı kılacak bir atılım zemin hazırlamıştır.

Çocuk edebiyatı eserlerinin bilgi odaklı olması gerektiği yönündeki tutumun günümüzde de yaygın olarak benimsendiği söylenebilir. Bilgi çeşitli olmakla birlikte tarihe ilişkin bilginin de edebiyat yoluyla çocuklara aktarılması arzu edildiğinden, tarihten alınmış, gerçek olaylar ya da şahıslar bir kurgu içinde çocuğa sunularak bilgi ve kültür aktarımı sağlanmaya çalışılır. Bu aktarma işlemi sırasında çocuğun kurgudan keyif alması beklentisi ikincil öneme sahiptir. Çoğu zaman bu keyif alma etkisi geri plana itilerek, tarihî bilginin işlenerek yeni bir formda çocuğa sunulmasının çocuğun geçmişle bağ kurması ve kültürüne aşina olması anlamına geldiği varsayılır ve eğiticilik işlevi pekiştirilir. Oysa çocuğun öncelikle okuma eyleminden keyif alması gerektiği, çocuklar için yazılmış eserlerin öncelikle sanat eseri değeri taşıması gerektiği unutulmamalıdır.

Edebiyat-tarih ilişkisi genel anlamda çok yönlü bir araştırmanın odağındayken çocuk edebiyatı bağlamında tek yönlü bir değerlendirmeye maruz bırakılmaktadır. Bunun nedeni tarihi bir ders formunda edebiyatı araç olarak kullanarak çocuklara aktarma fikrinin yaygın olarak olumlu bir

etkisi olduğunun kabul edilmesi yönündeki eğilimdir. Oysa edebî eser ders kitabı gibi değerlendirilemez ve tarih birçok kuramcının dikkat çektiği gibi zaten bir anlatılar silsilesi hatta kişisel bir yapıdır (Jenkins 1997, s. 24).

Aristoteles *Poetika*'da tarih ve edebiyatı karşılaştırırken tarihin gerçekte olmuş olayları, edebiyatınsa olası olayları gösterdiğini söyleyerek edebiyatı bir anlamda tarihe üstün tutar. Edebiyatın olası olayları anlatıya dönüştürmesinin, okurun yaşam hakkında bilgilenmesini sağlayacağı için yararlı olduğu iddia edilir. Tarih-edebiyat ilişkisi çeşitli dönemlerde çeşitli biçimlerde tartışmaya açık bir konu olmuş, özellikle ikisinin dili benzer biçiminde kullanmaları dikkat çekici olmuştur. Hayden White'a göre tarih bir hikâye anlatımıdır ve kaçınılmaz olarak mecazi, alegorik ve kurgusaldır (Lyu, 2021, s. 1077). Tarih, temsilen anlatıldığı ve retorik anlam kullanıldığı için gerçek geçmişe ulaşmak imkânsızdır fikri modern zamanda benimsenen eğilimlerden biridir (Lyu, 2021, s. 1077). Bu durumda tarih, Aristoteles'in işaret ettiği gerçekten olmuş olayları anlatmakla birlikte dili kullanması nedeniyle gerçeğe edebiyat gibi yaklaşır. Carr'ın "Tarih yorum demektir" (Carr 1996: 34) fikri temelinde değerlendirildiğinde, tarihçinin bilinçli bir bilgi aktarma çabasında olay örgüsünü kullandığı, bunun için dilin olanaklarından faydalanması gerektiği söylenebilir. Bu durumda tarihçinin kullandığı "bu olay örgüsü farklı biçimler alabilir. Örneğin tarihçi trajik, komik, alaycı ya da romantik bir tarih yazma yaklaşımını benimseyebilir". (Geçikli, 2016, s. 179). Bu yaklaşım biçimindeki farklılıklar nedeniyle tarihi, edebiyatın malzemesi olarak kullanmanın okuru tamamıyla gerçeklerden uzaklaştıracağını söylemek de tamamıyla yakınlaştıracığını söylemek de mümkün değildir. Bununla birlikte tarihi, edebî metne konu edinirken, genellikle kahramanların olağanüstü vasıflarıyla değil sıradan insanların arzu ve yaşantı ilişkileriyle verilmesi yolu tercih edilmektedir: "Tarihçi de romancı da insandan söz eder. Ancak romancı insanı duygu, düşünce ve hayalleriyle, ihtiras, özlem ve öfkesiyle, hoşgörölü ve kindar oluşuyla, kısacası iyi ve kötü yönleriyle aktarır romanına" (Doğan 2005, s. 29). Bu noktada kahramanın kişiliğinde, yazarın inisiyatif kullanma ve onu istediği içsel özelliklerle donatma eğilimi söz konusudur, kısacası bir bakıma keyfidir. Bununla birlikte genellikle, "Bildiğimiz geçmiş, her zaman olumsuzdur; kendi görüşlerimize, 'şimdimiz'e bağlıdır" (Jenkins 1997, s. 24) fikrinden hareketle hem tarih hem de edebiyat içinde tarih olumlanan bir anlatım biçimidir. Fakat yazarın tarih karşısındaki sorumluluğu bağlayıcıdır: "Romanlarda anlatılanlar, resmî tarih anlayışına uyuyorsa, o zaman yazarlar, göklere çıkartılmakta, buna karşılık, anlatılanlar tarih bilgisi açısından yorumlanmış ya da çarpıtılmış kimi gerçeklerden söz ediyorsa bu durumda yazarlar aşağılanmaktadır" (Yalçın Çelik 2005, s. 21). Oysa bir sanatçının tarihe yaklaşımı bir tarihçinin yaklaşımından çok daha farklıdır.

Çocuk edebiyatında tarihe yaklaşım farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Örneğin yazar, tarihin konu aldığı gerçek olay, kişi ya da zamanları tarih kitaplarında yer aldığı biçimiyle konu edinebilir. Gerçek olay, kişi ya da zamanı konu edinirken kurguyu öne çıkararak tarih kitaplarında yazmayan yönlerini yani boş bırakılan yerleri kurgu yoluyla doldurabilir. Yazar bunu yaparken, tarihe ilişkin yaptığı araştırmaları kendi bakış açısıyla ve üslûbuyla (ironik, komik, dramatik..) anlatısını oluşturabilir. Her ne şekilde olursa olsun yazar, metni oluştururken içinde bulunduğu zamanının koşulları ve kültürü etkisiyle eserin konusunu kaleme alacaktır (Uslu, 2008, s. 11). Bunun yanı sıra hitap ettiği okur kitlesinin özellikleri de tutumunda etkili olacaktır. Metnin hangi yaş grubu çocuğa ve hangi duygusuna hitaben yazıldığı da önemlidir. Bu çok değişkenli durumda yazarın kolaylıkla gözden kaçırabileceği şey, edebî eserin sanatsal amacının öncelikle çocuğu eğlendirmek olduğudur. Bu amacın yerini çoğu zaman eğitime kaygısı alırken yazarın bir sanatçıdan bir tarihçiye dönüşme riski vardır. Bu kritik durum hakkında daha aydınlatıcı olması açısından Mavisel Yener'in *Piri Reis ve Göbeklitepe'deki Sır* adlı çocuk romanın incelenmesi faydalı olabilir.

Çocuk Edebiyatı ve Tarih Bağlamında Piri Reis'in Kahramanlığı

Edebiyat, zaman ve mekâna bağlı olmayan bir kurgu zemininde mecazi olarak çocuğun geçmişten geleceğe tüm zamanlarda seyahat etmesine olanak sağlayabilir. Böylece çocuğun farklı zaman ve mekânlarda yaşamının nasıl bir duygu olduğunu bilmesi, bu deneyim sayesinde dünyayı daha iyi anlaması, kendi yaşamını ve dünyayla ilişkilerini kurarken bu tecrübelerden olumlu yönde yararlanması mümkün olabilecektir. Çocuk okurların bu sayede sanatla karşılaşmış olmaları ve edebiyatın sanatsal değeri hakkında fikirleri olması da sağlanmış olur (Lynch-Brown C ve Tomlinson M.C: 1999, ss. 4-5). Bu açıdan çocuklara yönelik kaleme alınmış kurgusal anlatılarda tarihin kullanımının pek çok açıdan çocuğa faydalı olacağı düşünülür. Bu fayda çocuğun bilişsel özelliklerine katkı sağlamak olabileceği gibi çocuğun toplumsal algılarının gelişimi için de olumlu etkiler içereceği iddia edilebilir. Kültürel aktarım açısından da gerçek tarihi dönem, olay ya da şahsiyetlere dayalı anlatılar hem yazarlar tarafından sıkça kullanılmakta hem de eğitimciler ve ebeveynler tarafından çocukların okuması tercih edilen eserler olarak öne çıkmaktadır.

Türk çocuk edebiyatında, eserlere konu edinilen tarihe mal olmuş önemli şahsiyetlerden biri Piri Reis'dir. Piri Reis'in ilk dünya haritasını çizmiş olması, çizdiği haritada Amerika'yı göstermesi ve haritanın gizemli kayıp parçalarının olması gibi gerçek hayata ilişkin bilgiler kurgu eserde okurun üzerinde olağanüstü bir hayranlık hissi yaratacaktır kuşkusuz. Ayrıca Piri Reis'in Osmanlı Donanması için savaflara katılmış olmasının çocuklar için oldukça ilgi çekici bir roman kahramanına dönüşmesini sağlayacağı söylenebilir. Denizlerde korsanlık yapan amcasından denizciliği öğrenmesinin yanı sıra, Osmanlı padişahlarıyla birebir ilişki kurmuş olması roman kahramanı olarak hakkında tarihin yazmadığı ve boş bıraktığı alanları doldurmayı kolaylaştıracak zemine sahip olduğunu düşündürmektedir. Nihayetinde tarihe mal olmuş bu sıra dışı kahramanın çocukların ilgisini pek çok yönüyle çekebilecek bir roman karakteri olacağını söylemek mümkün. Bu ilgi çekici özellikleri göz önünde bulunduran Mavisel Yener, Piri Reis'in biyografisine sadık kalarak kurguyu oluşturmayı tercih etmektedir. Piri Reis'in doğumuyla başlayan romanda ele alınan dönemin özellikleri gelenek, görenek ya da yaşam pratikleri gerçekçi bir tutumla yansıtılmaya çalışılır. Böylece gerçek ve kurgu iç içe geçmiş izlenimi verir.

"Gri sakallarını sıvazlarken ahşap oturakta uyuyakaldı Hacı Mehmet. Düşünde, oğlu kucağına veriliyor, ardından şerbet ikram ediliyordu. Bebeğin yüzüne sarı, annesinin başına kırmızı tül bent koyuluyordu. Bebeğin adı kulağına fısıldanıyor, doğumunun yedinci gününde başına yeşil yapraklarla su silkeleniyordu.

(...)

Hacı Mehmet'in bir oğlu olmuştu. Sevinçten ne diyeceğini bilemedi, boğazı düğümlenmişti. Gözleri dolu dolu oldu. 'Hamdolsun' diye fısıldadı. Önceden hazırladığı gümüş para kesesini yaşlı kadına verdi. Haberi getirene hediye vermek gelenekten sayılırdı" (Yener, 2020, s. 8)

Yazarın konu edindiği dönemi gerçekçi tutumla yansıtmayı tercih etmesi, okurun; romanın sunduğu dünyayı "kurgu ya da gerçek dışı" gibi algılamak yerine, "gerçeğe yakın hatta neredeyse gerçek" gibi algılamasını sağlayacaktır. Yazarın bu tutumunun okuru eğitime amacını önelediğini düşündürdüğü söylenebilir. Roman sayesinde çocuk okur, hem geçmişte yaşamının nasıl bir şey olduğunu düşleyebilecek hem de okurun gözünde Piri Reis tarih kitaplarında anlatılardan daha gerçek bir kimlik kazanabilecektir.

Mavisel Yener, Piri Reis'in babası kadar sevdiği amcasıyla olan ilişkisini de geçmişte yaşanması olası olan biçimiyle kaleme alır. Babası, on bir yaşına geldiğinde Ahmet Muhittin Piri'yi denizciliği öğrenmesi için amcasının yanına verir. Bu noktada yazarın biyografiye sadık kalmak koşuluyla eklemeler yaptığını söyleyebiliriz. Bu eklemeler eserin düz bir biyografiden romana dönüşmesini sağlayan etkiler içerir:

"Benim yeğenim timsah gibi, su içinde büyüyecek. Gemiler onun okulu, rüzgâr yuvası olacak inşallah." Dedi Kemal Reis.

'Çocuğun gözleri sana benziyor Kemal. İçine bakanlar dünyayı görecek. Silistre sesleri ninnisi olsun. Denizleri zapt etsin senin gibi. Sen ki Venedikli, Cenevizli korsanları püskürtmüş bir denizcisin, ona bu işin sırrını damla damla akıt. Denizlerde yabancı gemi yüzdürmesin. Kalkanı kolunda, kılıcı belinde olsun' (10-11)

Yazarın, Piri Reis'in doğumundan ölümüne kadar yaşadıklarını kronolojik sıra izleyerek aktarmaya çalışması eserin biyografi yönünün öne çıkmasına neden olmakla birlikte, özellikle çocukluk yıllarında, Piri Reis'in Nasuh'la kurduğu arkadaşlık, tarihî şahsiyetlerle çocuğun özdeşlik kurması beklentisini karşılar niteliktedir. Nasuh'la Ahmet Muhittin Piri'nin dostlukları ölene kadar devam edecektir. Bu dostluk Göbeklitepe'deki sırrın çözümü için dikkat edilmesi gereken ayrıntılar içerir. Bu da okurun, eseri dikkatle takip etmesini sağlamasına yarayan, merak ögesini canlandıran çatışma faktörüyle ilişkilidir.

Mavisel Yener, eserin edebî yönünü ihmal etmeyerek anlatımını sanatlı ama çocuk okurların dile yaklaşımlarını zenginleştirme gayretiyle yalın bir üslupla sürdürür:

Gemi beşik gibi sallanırken Nasuh'u deniz tutmuştu. Yerçekiminin yanı sıra denizçekimi diye bir şeyin de olduğunu ilk kez deneyimliyorlardı. Denizçekimine kapılıp düşüyorlardı uzakları. Her dalga evvel zaman içinden, kalbur saman içinden bir masal anlatıyordu onlara. Denizin ninnisiyle hareketleniyordu bulutlar (27-28).

Piri Reis'in çocukluğuna ilişkin anlatılar zaman zaman yazarın çocuk okurları yönlendirme kaygısını gün yüzüne çıkarır niteliktedir. Ahmet Muhittin Piri'nin merakı, gemiciliği öğrenirken takındığı ciddi tavır, arkadaşıyla ya da diğer denizcilerle olan iletişimi her zaman iyi ve idealdir. Bu durum Piri Reis karakterinin çocuk okurlara gerçekçi yansıtılmasını engelleyebilecek bir etki içerebilir. Bununla birlikte eserin kahramanının geçmişten geleceğe taşıdığı önem bakımından yazarın tutumu anlamlıdır.

Mavisel Yener, tarihî zaman ve mekânları kullanırken kahramanın yaşamıyla paralel tarihsel değişimleri de ayrıntılarda vermeyi ihmal etmez.

"Zorlu kış böylece geçip gitti. Bu arada, II. Bayezid tahttan indirilmiş, yerine veliaht Selim padişah olmuştu" (74)

"Portekizliler, Hint sularında ticaret gemilerine saldırmaya başlamışlardı. Osmanlı donanmasının bunun önünü alabilmesi için iyi bir kaptana ihtiyaç vardı.

Kanuni Sultan Süleyman, Piri Reis'e bir emir verdi: 'Git, Hürmüz'ü al!' (118)

Böylece okur, zaman değiştikçe, padişahların değiştiğini ve Piri'nin de değişip yaşlandığını hisseder. Yazar, kronolojik anlatımı doğrudan vermek yerine dolaylı yoldan, başka kişiler ve etkiler üzerinden okura hissettirir. Piri Reis'in arkadaşı Nasuh'un da yaşamında birtakım değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler, yaşamın akışı içinde eski gelenekler ve eski yaşam algısının çocukta canlı tutulması üzerinde şekillenir:

"Kardeşi bildiği Piri yeni bir sefere çıkmadan, o da düğünde bulunabilsin diye acele etmişti. Kadiya gidilip izin istendi, hazırlıklar tamamlandı, tellal tutulup düğün mahalleye ilan edildi. Şekerler, tatlılar, kına, düğün pilavı ve dolma başta olmak üzere yiyecekler hazırlandı. Gelin çeyizi damat evine gönderildi, yol kesen çocuklara şeker dağıtıldı. Annesiz büyüyen Nasuh'un iç sızısının en yakın tanığı olan Piri, arkadaşının damatlığını gördüğü için sevinliyordu" (55)

Tarihin çocuk kitaplarında konu edinilmesi sayesinde konunun çizgilerinin kabaca çizildiği, ardından çocuğun zihnine adeta renk bloklarının yerleştirildiği ve zengin bir resim ortaya çıkana kadar çeşitli detayların giderek daha fazla eklendiği bir tablo gibi çocuğun zihninin şekillendirildiği düşünülmektedir (Teo 2015, s. 18-19). Kahramanların yaşamlarına ilişkin

verilen ayrıntılar, çocukların tarihe ilişkin mecazî bir tablo oluşturmaya olanak sağlayacak, detaylar arttıkça bu tablonun netleşmesi mümkün olabilecektir. Böylece başlangıçta tarihsel gerçeklik kurgu yoluyla çocuklara kısmen kusurlu öğretilerek, onların tarihî kahramanlarla özdeşlik kurmaları sağlanabilecektir (19). Bu durumun istenen ve olumlanan bir durum olduğu söylenebilir, her ne kadar yetişkinler için yazılan eserlerde tarihin bu tür kullanımı eleştirel bir perspektifte yeniden değerlendirilmeye tabi tutulsa da.

Kültürel aktarımın sağlanabilmesi adına geleneklere yapılan göndermelerin kitabın önemli amaçlarından biri olduğu söylenebilir. Yazarın konu edindiği döneme ilişkin araştırmalar yaptığı ve bu araştırmaları roman kahramanlarının yaşamının daha gerçekçi algılanabilmesi için olaylara işlediği gözlemlenmektedir.

“Sokul yanıma evlat. Başımdaki şu kavuğu görüyor musun? Padişahımızın bana hediyesidir.

‘Evet, daha önce de söylemiştin, biliyorum.’

‘şimdi bu kavuğu sana takıyorum. Bunun ne anlama geldiğini biliyor musun? Artık bir gemin olacak, bundan böyle Piri Kaptan’sın’ (59)

Tarihî şahsiyetlerle okurun özdeşlik kurabilmesi için merak ve heyecan duygularını coşturmak adına atılımlarda bulunulur. Fakat romanın geneline bakıldığında bu kurgunun, romanın tamamını sarmalayan bir çatışma faktörü yaratamadığı, romanın ancak ikinci yarısında etkisinin dikkat çekici düzeye ulaştığı görülmektedir:

“Bunun içinde üç kitap ve bir harita var. Üçü de Mısır İskenderiye Kütüphanesi’nden çalınmış. Kimin çaldığını bilmiyoruz. Kristof Kolomb’un yanındayken onun gemisindeydi. Haritalar çizdiğim için bende dururdu. Bu kitaplarda bütün deniz ilmi yazar, Kolomb onlarda yer alan bilgilerle hareket ederdi. Büyük İskender bütün denizleri gezmiştir, o ne gördü ne duyduysa bu kitaplara yazdırıp Mısır’daki kütüphaneye saklamış” (72)

Piri Reis, yukarıya alınan parçada bahsedilen bu kitaplardan yararlanacak, bu kitaplar hem seyahatlerinin hem de haritacılığının ilham kaynağı olacaktır. Fakat yazar, bu kitapları getiren Rodrigo de Triana adlı gizemli denizci hakkında pek bilgi vermez. Bu kahraman romana sessizce girip sessizce çıkar. Kitapları getirme görevini yerine getirmiş olması yeterli gibidir. Göbeklitepe’deki sır da romanın sonunda konu edinilir. Nasuh’un Urfa’da babasını ziyaret edişi, orada tanıdığı Feridun ve onun kopyalama yeteneğinin kitabın ikinci yarısında anlatılmış olması eseri bir roman anlatısına dönüştürmek konusunda acele edilmediği, asıl önemli olanın Piri Reis’in tanıtılması olduğu yolunda bir izlenim verir. Buna rağmen kitapta tekrarlanan ana mesaj, eğitici bilgi düzeyinden sezgi düzeyine aktararak eserin sanatsal yönünü öne çıkarır: “Unutmayın! Başardığınız her şeyin kökleri hayal gücümüzdedir gençler...” (68)

Kitabın konusu Piri Reis’in yaşadığı 1465-1554 yıllarını kapsamaya rağmen rakam olarak dile getirilmeyerek bazı göstergelerle çocuğun geçmiş yüzyıllardan bahsedildiğini anlaması sağlanır. Romanın son bölümündeyse Piri Reis’in ölümünden yüzyıllar sonra bilim insanlarının onun hakkında yaptıkları çalışmalar bir anlatıyla esere eklenir. Son bölümde modern zamanı anlatısına ekleyen yazar, Prof. Dr. Tunç Canoğlu ile asistanı Eflatun Eflak’ın konuşmalarını aktarır. Göbeklitepe’de bir kazı yapılmış, taşın üzerine çizilmiş bir harita bulunmuştur. Çok benzediği için Piri Reis’in haritasının kayıp parçaları olabileceği tahmin edilmektedir. Böylece geçmişe ait bir sır okur tarafından çözümlenmiş olur. Taşa haritayı kopyalayanın müthiş bir görsel hafızası olan Feridun olduğunu sadece okur bilebilir. Bu da yazarın okuru taşıdığı özgün nokta bakımından anlamlıdır.

SONUÇ

Edebiyat-tarih ilişkisi hakkında Aristoteles’ten günümüze yapılan tartışmalar, modern edebiyatta postmodern açılımlara yeni bir zemin hazırlamış olmakla birlikte çocuk edebiyatında

tarihin kullanımı konusu yazarların “metinlerarası” ya da “üstkurmaca” kavramlarından bağımsız tutularak çocuğun tarihi öğrenmesi, bunu yaparken eğlenmesi ve aynı zamanda yaşadığı dünyayı anlaması yönünde olumlu hedeflere odaklanılmaktadır. Tarihin edebiyatla ilişkisi yetişkinler için yazılan eserlerde sorgulamaya tabii tutularak “Hangi tarih daha iyidir?” sorusuna yanıt aranırken çocuk edebiyatında “tarih her zaman iyidir” anlayışının benimsenmiş olması dikkat çekici bir tutum farklılığıdır. Bu nedenle çocuklar için yazılan eserlerde de tarihin kullanım biçimleri tartışmaya açılmalı, edebiyat yoluyla tarih sunulurken çocuğun sanat eseriyle buluşturulması gerektiği ilkesi unutulmamalıdır.

Mavisel Yener'in *Piri Reis ve Göbeklite'deki Sır* adlı eseri çocuk edebiyatının eğlendirme ve eğitme ilkelerini dengeli bir bütünlük içinde kullanmaya özen gösterilen, çocuğun anlayış ve algısını geçmiş ve şimdi arasında gerçekçi bir perspektifle birleştirmeye çalışan günümüzün önemli örneklerinden birisidir. Eserin dramatik yapısı konusunda, özellikle merak faktörü açısından kitabın birinci ve ikinci yarısı arasında orantılı dağılım yapılmadığı düşünülebilirse de romanın biyografik olma kaygısının kaçınılmaz bir biçimde bu durumu yarattığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Lynch-Brown C. and Tomlinson C.M. (1999). *Essentials of children literature*, third edition, Allyn and Bacon.
- Carr, E. (1996). *Tarih Nedir?*. (M. G. Göktürk Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, A. (2005). *Tarihi roman ve tarihi romanlarda kadın sultanlar*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Geçikli, K. (2016). Edebiyatta yeni tarihselcilik. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 173-188.
- Teo, Hsu-Ming (2015). History, the Holocaust and children's historical fiction. *Text Journal*. Vol. 19/28, 1-21.
- Jenkins, K. (1997). *Tarihi yeniden düşünmek*. (B. S. Şener Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Locke, J. (2004). *Eğitim üzerine*. (A. Uğur Çev.) İstanbul: Yeryüzü Yayınevi.
- Uslu, M. F. (2011). Greenblatt'ın yeni tarihselci eleştirisi. *Kritik Dergisi*, 1, 1-19.
- Xiaotang, L. (2021). An Introduction to new historicism, advances in social science. *Education and Humanities Research*, 543, 1075-1078.
- Yalçın Çelik, S. D. (2005). *Yeni tarihselcilik kuramı ve Türk edebiyatında postmodern tarih romanlar*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Yener, M. (2020). *Piri Reis ve Göbeklite'deki sır*. Ankara: Bilgi Yayınevi Çocuk Kitaplığı.